

Artikler i dette nummer

JUNI 2004

Sen afpudsning begrænser angreb af kløversnudebiller

Økologiske landmænd fordeler sig ujævt i Danmark

Samme udvaskning af kvælstof ved økologisk og konventionel planteavl

Stribedampning virker mod ukrudt

Bekæmpelse af æbleskurv ved brug af plantens egne forsvarsmekanismer

Resistente bygsorter begrænser problemer med bladplet i økologisk såsæd

Ny EU forskning i kvalitet, sikkerhed og omkostninger i produktionen af økologiske og 'low input' fødevarer

Kritisk undersøgelse af Kemink systemet til pløjefri dyrkning

Efterafgrøder kan forbedre planternes svovlforsyning

Revision af EU's øko-regler

Brug minisommerbrak med omtanke

Natursyn hos økologiske landmænd

Af **Katrine Højring**, Skov og Landskab, **Lene Hansen** og **Egon Noe**, Danmarks JordbrugsForskning

Gennem ti kvalitative interviews er det afdækket at økologiske landmænds oplevelse af kvaliteter i naturen ikke entydigt stemmer overens med de biologiske opfattelser af naturkvalitet. Forskellen i måderne at anskue naturværdier på rummer både konflikter og muligheder.

Både landmænd og biologer erkender betydningen af kontinuitet. Landmændene ser det som deres opgave at sikre fortidige og fremtidige naturværdier til de kommende generationer. Og biologerne opfatter kontinuitet som en vigtig forudsætning for at bevare specifikke biologiske værdier. En anerkendelse af et sådant fælles udgangspunkt kan være grundlag for en fælles dialog og en fælles forståelse af, hvad, det er relevant at beskytte, og hvordan.

Undersøgelsens formål

I diskussionen om fremtidens landbrug spiller spørgsmål om natur- og landskabskvalitet en voksende rolle i forbindelse med afkoblingen af landbrugsstøtten og krav om **cross-compliance**. Tildelingen af tilskud til landbruget diskuteres i tiltagende grad ud fra ønsket om at bidrage til natur- og miljømæssige værdier. Et delaspekt af denne diskussion er problemerne med at kunne vurdere resultaterne af den indsats, der ydes - eller med andre ord - at kunne se, om man får noget for pengene, og hvad det er, man får.

Økologisk jordbrug har i mange år haft det som en del af sin målsætning at fremme naturmæssige værdier i forbindelse med landbrugsproduktionen (IFOAM 2002). På den baggrund burde de økologiske landmænd være særligt godt rustede til, på den ene side at gå ind i en kvalificeret debat om opfyldelsen af naturmæssige forventninger i forbindelse med landbrugets arealforvaltning og produktionstilrettelæggelse, og på den anden side være i besiddelse af erfaringer, som kunne være af almen nytte i varetagelsen af naturhensyn i produktionen.

Figur 1:

Økologisk Jordbrug har i mange år haft det som en del af sin målsætning at fremme naturmæssige værdier i landbrugsproduktionen.

De naturmæssige mål har imidlertid kun været genstand for meget begrænset diskussion i økologisk jordbrug som institution. De har ikke været genstand for en nuanceret problembelysning eller for refleksioner over, hvad det er for en type naturkvalitet, økologisk jordbrug bør og kan efterstræbe. Som et led i at bidrage til denne diskussion og afklaring har vi undersøgt, hvorledes en række økologer

**Vurdering af velfærd
hos økologiske kalve**

**Natursyn hos
økologiske landmænd**

**Sortsforskel i optag
af næringsstoffer,
vækst og
kerneudbytte af
økologisk vårbyg**

**Udbyttet i økologiske
sædskifter
bestemmes af
kvælstof og ukrudt**

Kort nyt

Forside

som enkeltpersoner opfatter naturkvalitet og integrerer det i deres produktion og forvaltning. Derigennem har vi fået et billede af deres interesser i og forudsætninger for dels at evaluere naturkvalitet på egne bedrifter, dels for at indgå i en debat om økologisk jordbrugs muligheder for at yde særlige bidrag til sikring af naturværdier.

Kvalitative interviews

Forudsætningen for at kommunikere om naturkvalitet er udviklingen af et fælles sprog, så man ved, hvad hinanden taler om, og hvad hinanden mener. Diskussionen om naturkvalitet har i høj grad været anført af biologer med et biologisk perspektiv på natur, dvs. natur udtrykt i arter og i biotoper og med et biologisk rationale som baggrund for argumentationen. En nødvendig forudsætning for en dialog mellem de biologiske interesser i naturkvalitet og økologisk jordbrug har derfor været at få viden om, i hvor høj grad de biologiske definitioner finder genklang i landmændenes forståelse af begrebet natur. En gensidig forståelse af problemstillingerne er en forudsætning for at opnå fælles mål i forvaltningen. Med udgangspunkt i åbne kvalitative interviews har vi derfor foretaget en analyse af landmændenes måder at opleve og opfatte natur på og deres måder i handling at forholde sig til naturkvalitet på.

Interviewene er blevet gennemført i januar og februar 2004 på 10 bedrifter fordelt på 5 i Herning- og 5 i Randersområdet. Deltagerne er udvalgt blandt familier på bedrifter, hvor der tidligere er foretaget undersøgelser af biologisk naturkvalitet, baseret på analyser af plante- og insektliv, og hvor beboerne har modtaget resultater fra disse analyser. Bedrifterne har både været fuldtids- og deltidsbedrifter, de fleste med mælkeproduktion, men også enkelte planteavlere og æggproducenter er repræsenteret. Deres størrelse har varieret fra ca. 10-400 ha. På en del af bedrifterne har flere familiemedlemmer deltaget i interviewene.

Bedrifterne er udvalgt inden for to studieområder, der er fælles for delprojekterne under FØJO-projektet Naturkvalitet i Økologisk Jordbrug. Med udgangspunkt i størrelse og produktion er bedrifterne valgt til undersøgelsen, så de så vidt muligt repræsenterer en stor spredning i strategier for produktionstilrettelæggelse og produktionsmæssige værdiopfattelser (Højring et al. 2004). De ti landmænd er dermed ikke nødvendigvis repræsentative for det økologisk jordbrug som helhed, men repræsenterer et bredt og nuanceret billede af, hvilke perspektiver økologiske landmænd oplever naturen ud fra og hvilke naturkvaliteter, de prioriterer i deres handlinger.

Kvaliteter ved naturen

Landmændene blev med udgangspunkt i bedriften spurgt, hvad de opfattede som god natur, og hvilke steder, de syntes, de kunne finde natur, som for dem havde positive kvaliteter, og dermed var værdifulde. Spørgsmålenes formulering gav deltagerne mulighed for selv at definere begrebet naturkvalitet i forhold til egne erfaringer, viden og værdiopfattelser.

En del af landmændene gav udtryk for, at oplevelsen af god natur og landskab i høj grad er knyttet til det, de ejer. Det er den natur og det landskab, de forholder sig til og har interesse i. Denne glæde kan udstrække sig til arealer, de har forpagtet, og som de i den anledning har lejlighed til jævnlige at færdes i og opleve. Flere giver udtryk for, at livet som landmand er nært forbundet med at færdes i naturen. Det er en integreret del af landmandsarbejdet, at man er tilstede i landskabet og på den måde følger med i dyrelivet, årstidernes og årenes gang. Nogle giver udtryk for, at de oplever ejendommen i en landskabelig sammenhæng, som del af et større landskab, og at denne sammenhæng netop har været begrundelse for, at de har valgt den ejendom. Kun en enkelt indgår dog i et decideret samarbejde, hvor man konkret forholder sig til en fælles forvaltning af det fælles landskab. Her har lodsejerne i lokalområdet etableret et laug, hvor de i fællesskab udvikler områdets naturkvaliteter fra et mere overordnet perspektiv end den enkelte bedrift.

Muligheden for at iagttage dyr i landskabet ses af alle som en vigtig værdi i naturen. Dels føler de glæde over at se deres egne produktionsdyr ude i landskabet og opfatter det som et af økologisk jordbrugs mest karakteristiske kvalitetsmærker - "at dyrene kommer ud, og at man kan se, at de trives". Dernæst udtrykker de glæde over muligheden for at iagttage det vilde dyreliv - ræve, rådyr, fugle. De opfatter naturen som rig og ser det som et privilegium at have adgang til at iagttage de vilde dyr. En del familier fodrer fugle for at tiltrække dem til huset og derved have lejlighed til at studere dem nærmere.

Figur 2:

Muligheden for at iagttage dyr i landskabet opleves som en væsentlig værdi i naturen. Landmændene glæder sig over at se egne dyr i landskabet, men nyder også at iagttage det vilde dyreliv.

For en del af landmændene er interessen i vildtet begrundet i jagt. Men reelt er der få aktive jægere iblandt dem. Det at have sit jagtvåben med sig synes snarere at fungere som et alibi for at færdes ude end som udtryk for en hensigt om at jage. Øjensynlig overskygger ønsket om at kunne iagttage dyrene i mange tilfælde ønsket om at kunne hjembringe bytte i beslutningen om, hvorvidt man vælger at skyde eller ej.

Interessen for plantelivet er først og fremmest rettet mod skovbevoksninger, læhegn og træer. Enkelte af kvinderne er haveinteresserede, men interessen for urter indskrænker sig til iagttagelsen af ukrudt i markerne, mens urtevegetationen på de udyrkede arealer ikke har nogen stor interesse. Landmændene var fascineret af, at biologerne havde fundet så mange forskellige planter på deres bedrifter, men de havde ikke noget forhold til de planter, der stod opført på botanikernes lister. Flere foretrak en ådal med åbne engarealer frem for en tilgroning i krat. Det var dog ikke kvaliteten af urtefloraen, - som er det biologiske argument - der begrundede denne påskønnelse hos landmændene, men derimod det landskabelige helhedsindtryk, adgangen til ådalen og landskabelig tradition. Engarealerne er et eksempel på et område, hvor landmænd og biologer har samme oplevelser af naturkvalitet, men intensioenerne bag handlingen er forskellige.

Træer blev i modsætning til urterne af alle tillagt væsentlig positiv betydning for landskabsoplevelsen, om end der kunne være en vis dobbelthed i sympatien. På den ene side blev træer grundlæggende opfattet som værdifulde landskabselementer. De skaber variation i de sansemæssige indtryk, udtrykker kontinuitet, og udgør en vigtig illustration af tidsdimensionen i landskabet. At sørge for træer og træbevoksninger er en måde at strække sin omsorg for landskabet ind i fremtiden på, og udtrykker samhørigheden mellem menneske og natur.

På den anden side kommer træerne i vejen for glæden over at se en stor, sammenhængende markflade - en værdikonflikt, som udtrykkes meget klart af en af deltagerne, men som kommer til udtryk i beslutninger og handlinger hos flere af landmændene. Man balancerer mellem sin sympati for træerne og sin tiltrækning af store markflader.

Selve oplevelsen af natur beskrives som en stemning, en kropslig følelse, hvor naturens andethed i forhold til iagttageren ophæves, så han eller hun føler en enhed eller en forbundethed med naturen. "Det skal man være naturelsker for at

forstå". Denne følelse udløses især steder, som beskrives som stille, uden nødvendigvis at være det i absolut forstand, men mere som en spejling af den indre og den ydre stemning.

Holdningsændringer

Et vigtigt begreb for at forstå de økologiske landmænds forhold til naturen er orden. Begrebet udgør et centralt element i landmænds forståelse af sig selv som gode håndværkere og forvaltere, og det forbindes i det konventionelle jordbrug med rene marker, dvs. med marker, som har en homogen plantebestand uden ukrudt, og som er tydeligt afgrænset mod det, der styres af naturen.

I økologisk jordbrug betyder fravalget af pesticider, at dyrkningsfladerne ændrer udseende. Der kommer en større ukrudtsflora, og landmanden må ændre sin opfattelse af de kriterier, ud fra hvilke godt landmandskab kan bedømmes (Hansen 2003). De økologiske landmænd kommer dermed til at indtage en ændret holdning til begrebet orden. De kan ikke længere i samme grad måle deres håndværk ud fra orden forstået som renhed og adskilthed. Snarere måler de det i en slags magtbalance mellem naturen og sig selv, hvor landmanden alligevel er i stand til at opnå en vis orden og et anstændigt udbytte også uden sprøjtemidler.

Der er landmænd, som i interviewene giver udtryk for, at de oplever, at der er sket en holdningsændring i forhold til natur i landbruget i de senere år. Hvor der tidligere var stor fokus på at få udnyttet og inddraget hele arealet i dyrkningsfladen, så er landmændene nu mere tilbøjelige til at plante skæve hjørner til og lade plads gå fra til læhegn. Enkelte er blevet mere opmærksomme på de historiske spor i landskabet. De ser dem nu som en værdi, der er vigtig at værne om.

Figur 3:

De økologiske landmænd mener, at der er sket en holdningsændring. Landmænd er nu mere opmærksomme på betydningen af naturmæssige fristeder for mennesker og dyr.

En af deltagerne opfatter det som en personlig ændring. Han er blevet ældre og har fået mere sans for betydningen af at have små fristeder og oaser for mennesker og dyr. Andre peger på, at det er en mere generel tendens. Tiden er blevet en anden, man er blevet mere opmærksom på betydningen af småbiotoper. De mener, at der også blandt deres konventionelle kollegaer bliver gjort mere for at skabe naturmæssige kvaliteter.

Iagttagelsen af udviklingen som en generel tendens stemmer overens med de generelle iagttagelser af udviklingen i antallet af småbiotoper de sidste årtier (Brandt et al. 1998). Holdningsændringen hos de økologiske landmænd kan derfor måske ikke udelukkende tolkes som udtryk for en særlig naturbevidsthed hos de økologiske landmænd. Generelt giver de økologiske landmænd dog udtryk for et mere afslappet forhold til orden og til afgrænsningen af naturen mod det dyrkede.

Handlinger i forhold til natur og landskab

Ser man på de aktive handlinger, landmændene udfører på deres bedrifter i forhold til det, de opfatter som natur, er der tre fokusområder. Det er sikringen af eksisterende landskabselementer og etablering af læhegn og af småbiotoper.

Det hyppigst forekommende er at plante læhegn. En del af kvæg- og fjerkræproducenterne pointerer betydningen af at skabe et godt udemiljø for produktionsdyrene, dvs. få lavet steder, hvor dyrene kan søge skygge og læ. Men som helhed er det skønhedsværdien i at kigge på træerne og følelsen af, at de også sikrer et bedre og mere mangfoldigt dyreliv, der har betydning. I etableringen af læhegnene er der således såvel hensyn til produktionen, som til dyrelivet og til æstetikken, der er på spil i beslutningsprocessen.

Der er landmænd, som har plantet mindre arealer til med skov og etableret små søer og vandhuller enten på marker eller omkring gården. Andre har ikke selv plantet eller etableret småbiotoper, men i stedet købt områder til, som allerede rummer sådanne kvaliteter. Den type handlinger forklares ud fra et ønske om at tiltrække og skabe natur. Her er opmærksomheden primært rette mod vilde dyr, fugle, planter og træer.

Hvilke interesser, der ligger til grund for overvejelserne, varierer, men vildtpleje nævnes af flest. En del er som nævnt selv interesseret i jagt, eller lejer jagten på bedriften ud. Med hensynet til jagten for øje skaber og plejer de vildtremisser, små skove og læhegn, hvor det er attraktivt for vildtet at opholde sig. Ønsket om rekreative områder for familien er også vigtigt. Det er betydningsfuldt at have steder, hvor man kan være sammen i naturen, slå sig ned, følge med i dyrelivet, nyde stilheden og bare være tilstede i naturen.

Endelig er der blandt landmændene en praksis, som ikke i så høj grad handler om at skabe ny natur, som etableringen af læhegn og småbiotoperne, men om at fastholde og bevare eksisterende værdier i kulturlandskabet. Her udgør engarealerne et tilbagevendende element i overvejelserne. Landmændene vil ofte gerne bevare dem som eng, og på trods af det arbejde, det er at gennemføre det i praksis, lader flere af kvægproducenterne deres kreaturer afgræsse engene for at sikre dem for fremtiden. De fleste af de interviewede opfatter sig som ansvarlige for at holde naturen ved lige. En enkelt giver dog udtryk for, at han opfatter det som en offentlig opgave at skabe betingelser for en vedligeholdelse af de åbne engarealer - i overensstemmelse med den løbende debat om tilskud til landbrugets naturforvaltning.

Figur 4:

Etablering og vedligeholdelse af læhegn er den mest almindelige aktive handling blandt landmændene i forhold til natur og landskab.

Interviewene viser en spredning blandt landmændene i deres prioritering af natur og landskab. Det varierer fra, at det indgår som en del af bedriftens målsætning at udvikle dens naturkvaliteter, til at naturperspektivet kun i ubetydelig grad indgår i bedriftens handlingsstrategier. De tre elementer i naturplejen, som er beskrevet her, er ikke repræsenteret i samme omfang hos alle landmændene. Nogle af de interviewede er mest optaget af at plante læhegn og skabe småbiotoper, mens andre går mere op i at bevare eksisterende engarealer og overdrev. Variationerne i prioriteringerne udspringer dels af forskellene i målsætningerne, dels af forskelle i deres opfattelser af, hvad værdifuld natur er og hvilke kvaliteter, den skal tilfredsstille.

Landmændene skaber og bevarer natur af hensyn til sig selv, hvad enten de interesserer sig for jagt, for at kunne være sammen med familien eller for at have adgang til smukke oplevelser. De gør det også af hensyn til plante- og dyrelivet. Hensynet til andre mennesker, som kan have glæde af de naturværdier, som deres bedrift rummer, indgår mest som en refleksion i forhold til kommende generationer eller ejere, mens tanken om ens egen bedrift som en naturattraktion for naboer og turister kun i begrænset omfang indgår i forståelsen af bedriftens betydning.

Naturbegreber

De økologiske landmænds beskrivelser af gode naturoplevelser, af deres holdninger til og handlinger i forhold til natur, viser en række forskellige måder at bruge begrebet natur på, som hver for sig udtrykker forskellige forestillinger om, hvad naturens kvaliteter er, og hvad der er værd at sikre. Begrebet bruges således i betydningen af:

- landskab,
- en kraft eller energiform,
- det vilde, utæmmede,
- det oprindelige, eller
- en type areal.

I vid udstrækning fungerer begreberne natur og landskab som synonymmer for hinanden i beskrivelsen af, hvad det er for kvaliteter, man sætter pris på ude. Når man taler om at opleve naturen, taler man således om oplevelsen af det billede, af det sceneri, der udgør landskabet. Man taler om bakker, søer, marker, enge, skov som en sammenhæng. Natur som synonym for landskab udtrykker hele den kompleksitet af former, elementer og hændelsesforløb, der udgør 'det derude', og som for iagttageren samler sig i en oplevelsesmæssig helhed. I denne betydning udgør natur en æstetisk kategori, den er bundet til den sansemæssige oplevelse.

I forlængelse af den æstetiske forståelse af begrebet natur som landskabelig helhed ligger også erfaringen af natur som en kraft eller en form for energi. Denne kraft er til stede i landskabet, og udtrykker sig gennem liv og gennem vækst.

I betydningen vildt og utæmmet bruges begrebet natur til at beskrive det, som kun i begrænset omfang er underlagt menneskelig regulering, men hvis fremtræden først og fremmest bestemmes af naturens egne love. Det vilde og utæmmede opfattes af nogle som en særlig værdi ved naturen. Naturen skal have lov til at passe sig selv og skal beskyttes mod mennesket. Af andre opfattes den som en udfordring og en opgave for mennesket, der har ansvaret for at forvalte naturen og få den til at se velordnet ud, bære frugt og være nyttig. Det er i denne forståelse – af natur som det vilde og utæmmede – at orden som mål for forvaltningen bliver tydeligt. Det at ordne, styre og organisere naturen udgør som nævnt en meget stærk del af landbrugskulturens traditionelle selvforståelse som gode landskabsforvaltere. Flere af de interviewede landmænd er således tydeligt opmærksomme på, i hvor høj grad de ved at blive økologer bryder med denne konvention for godt landmandskab.

Figur 5:

Naturen som vild og utæmmet opfattes af nogen landmænd som en kvalitet, der skal have lov at passe sig selv og beskyttes mod mennesket. Af andre opfattes den som en udfordring og opgave for mennesket, der har ansvaret for at forvalte naturen.

Kun på en af bedrifterne giver ejerne udtryk for, at det, at naturen er oprindelig, udgør en særlig kvalitet for dem. De refererer til botanikernes udsagn om, at det engareal, der udgør en væsentlig del af deres ejendom, botanisk er ved at udvikle sig i retning af overdrev. For ejerne er overdrev forbundet med bronzealderens landskaber og dermed med landskaber, som er i en mere oprindelig naturbalance.

For de fleste af de interviewede har forestillingen om oprindelighed begrænset betydning. De opfatter snarere naturen som et bestemt areal, som er afgrænset fra det kultiverede, og som er karakteriseret ved, at vegetationen får lov til at sprede sig på egne præmisser, vandet finder sine egne veje, dyrelivet har fred til at udfolde sig, og menneskets forventninger om udbytte ligger på indsamling, jagt og oplevelser. At oprindelighed ikke indgår som en del af denne forståelse af begrebet natur fremgår af, at mange giver udtryk for natur som noget, der kan substitueres. Det vil sige, hvis man fjerner et naturareal - opdyrker det - har det ikke nogen betydning, bare man erstatter det fjernede areal med et andet. Typisk fjerner man småbiotoper, der ligger ubekvem for dyrkningen og erstatter dem med levende hegn eller med ukurante arealer i udkanten af dyrkningsfladen.

Forestillingen om at kunne erstatte et stykke natur med et andet står i radikal modsætning til den biologiske opfattelse af naturkvalitet, der lægger vægt på oprindelighed, uforstyrrelighed, vildhed og autenticitet som udtryk for naturkvalitet (Tybirk & Ejrnæs 2001). Ud fra de biologiske kriterier kan god natur ikke uden videre erstattes, idet en lang række kvaliteter, som kun kan opbygges over meget lang tid, herved forsvinder. Enkelte af landmændene er gennem deres egne iagttagelser blevet opmærksomme på, at det, de får gennem substituering, ofte vil være noget helt andet end det, de har givet afkald på. Forståelsen er dog i højere grad relateret til kulturhistoriske kvaliteter som fortidsminder end til biologiske kvaliteter. Substitueringstanken er således almindeligt accepteret som en legitim form for naturforvaltning, hvor man hele tiden sørger for, at der stadig er den samme mængde natur - forstået som uopdyrket areal - til rådighed. Forudsætningen, for at forestillingen er acceptabel, er, at natur ses som en type areal, hvor der er træer og krat, og hvor dyr og planter får lov til at passe sig selv, indtil man har brug for at omstrukturere sin arealudnyttelse.

Figur 6:

Forestilling om at man kan sikre naturen ved hele tiden at erstatte naturarealer med nye, hvis de fjernes, har negative konsekvenser for de sjældne arter. De forsvinder sammen med de gamle arealer og kan vanskeligt etablere sig i de nye.

Diskussion

Som nævnt indledningsvist er forudsætningen for kommunikation og dialog om naturkvalitet udviklingen af et fælles sprog, og et vigtigt formål med interviewene har som beskrevet været at undersøge, hvorvidt der er overensstemmelse mellem de biologiske definitioner af naturkvalitet og de økologiske landmænds. Det kan der ikke udelukkende svares bekræftende på. Undersøgelsen viser, at landmændenes oplevelse af kvaliteter i naturen ikke entydigt stemmer overens med de biologiske opfattelser af naturkvalitet. Forskellen i måderne at anskue naturværdier på rummer både muligheder og konflikter.

I den biologisk forståelse, hvor naturkvalitet er udtrykt i arter og biotoper, skelnes der mellem to typer. På den ene side er der de sjældne og truede biologiske arter og biotoper, som især er knyttet til ældre landskabslementer. På den anden side findes de mere almindeligt udbredte arter, som er forholdsvis hurtige til at etablere sig nye steder (Tybirk & Fredshavn 2004). Udviklingen med at etablere flere landskabslementer i landbrugslandskabet kan være med til at forøge forekomsten af de almindelige arter, fordi der bliver flere og større udyrkede arealer, hvor de har mulighed for at etablere sig. For de sjældne planter og dyr, som kræver mere specielle vækst- og livsbetingelser, er denne strategi imidlertid af begrænset værdi. De vil sjældent have mulighed for at etablere sig på de nydannede naturarealer. Landmændenes forestilling om at kunne erstatte et naturareal med et andet kan således have negative konsekvenser for de mere sjældne arter, som måske findes i det område, som opdyrkes, men som ikke har mulighed for at etablere sig på det areal, som etableres til erstatning.

Substitutionsstrategien kan muligvis ses som et udtryk for, at landmændenes naturoplevelser kun i meget begrænset omfang er rettet mod arter og biotoper. De lægger i højere grad mærke til overordnede kvaliteter ved naturen - stemninger, sanseindtryk og oplevelsesmuligheder, både de æstetiske og de rekreative. Landmændenes naturforståelse giver således handlinger mening og fornuft, som ud fra en biologisk synsvinkel er problematiske for den sjældne og dermed særligt værdifulde natur.

Et fundament for en fælles forståelse findes imidlertid i landmændenes og biologernes erkendelse og anerkendelse af betydningen af kontinuitet. Landmændene oplever i vid udstrækning sig selv som ansvarlige for at fastholde og videreføre landskabets kvaliteter gennem deres pleje og forvaltningsstrategier. De ser det som deres opgave at sikre fortidige og fremtidige naturværdier til de kommende generationer. Mens biologerne opfatter kontinuitet som en vigtig forudsætning for at bevare specifikke biologiske værdier. En anerkendelse af et sådant fælles udgangspunkt - selvom det, man fokuserer på, er forskelligt - kan være udgangspunkt for en fælles dialog og en fælles forståelse af, hvad, det er relevant at beskytte, og hvordan.

Forventninger til naturkvalitet i økologisk jordbrug

Det er værd at notere sig, at der ikke blandt de interviewede landmænd er nogen, der selv direkte foretager koblingen mellem en økologisk landbrugspraksis og en ændret opfattelse af natur, ligesom der heller ikke udtrykkes specielle forventninger til det økologiske landskab. Selvom landmændene interesserer sig for naturen, synes ændringerne i praksis snarere at være udtryk for en generel holdningsændring end for en bevidsthed om, at de som økologiske jordbrugere forpligter sig til at påtage sig et særligt naturmæssigt ansvar.

Hvis Økologisk Jordbrug ønsker at holde fast i sine målsætninger om at gøre en særlig indsats for naturkvalitet, og eventuelt gøre det som et led i kravet om cross compliance, vil en af de første forudsætninger være, at emnet bliver genstand for en mere bevidst refleksion og debat inden for erhvervet, så de økologiske landmænd bliver opmærksomme på at inddrage dette aspekt i

beslutningsprocesserne på bedriften.

Dernæst er det nødvendigt, hvis de økologiske landmænd skal have mulighed for at bidrage til natur og landskab med værdier, som er meningsfulde for andre end dem selv, at de har adgang til at forstå og forholde sig til, hvad andre mener, når de taler om naturkvalitet. Dvs., at alle parter i dialogen - både de interne og de eksterne - må gøre sig klart, hvilke former for naturkvalitet det overhovedet er, de tænker på og ønsker, for derefter at kunne forholde sig til, hvilke forvaltningsmæssige tiltag, der kan føre frem til de ønskede mål, og hvilke der ikke kan.

Litteratur

Brandt J., E. Holmes, A. Bramsnæs, M. Wind og M. Østergaard (1998): VLBs landskabsdatabase: Landskabs-data, scenarioteknik og visualisering. Arbejdsrapport nr. 10. Center for Landskabsforskning. RUC.

Hansen, L (2003): Først med hjernen - så med hjertet. Et antropologisk speciale om konventionelle landmænds erfaringer med omlægning til økologisk jordbrug. Specialerækken no. 288. Institut for Antropologi.

Højring, K., E. Noe., A.G. Busck og E.H. Erichsen (2004): Landbrugslandet – mellem sansning og forvaltning. Syddansk Universitets Forlag. (In Press)

IFOAM (2002): IFOAM Basic Standards for Organic Production and Processing.

Tybirk, K. & Ejrnæs R. (2001): Økologisk jordbrugs bidrag til naturbevarelse. In K. Tybirk & H. F. Alrø (eds.) **Naturkvalitet i økologisk jordbrug. FØJO-rapport 9**. Forskningscenter for Økologisk Jordbrug.

Tybirk, K. & Fredshavn J. (2004): Aspects of Interdisciplinary Research on Nature Quality in Organic Farming Systems. I: Farming and Rural System Research and Extension. Proceedings of the 6th European IFSA Symposium.

Artiklens illustrationer stammer fra de bedrifter, som deltog i undersøgelsen.

[Om FØJOenyt](#) | [Arkiv](#) | [FØJO](#) | [Forside](#)